

KESAYETA EDEBÎ YA İHSAN SUREYYA SIRMA

Nesim Sönmez*

Kurte

İhsan Sureyya Sırma, di sala 1944an da li Xesxêra Sêrtê hatîye dinyayê. Ew îlahîyatnas û seyyah e. Wî di jîyana xwe da gelek berhem nivîsandine. Mijara berhemên wî bi piranî li ser dîroka Îslamê ne û çend berhemên wî jî wek berhemên edebî têne qebûlîkirin. Ew piştî ku li Parîsê doxtora xwe diqedîne vedigere welatê xwe di demeke kurt da li Tirkîyeyê û li dinyayê tê naskirin Gelek kes di bin tesîra kesayeta wî û berhemên wî da mane. Ew ne kesek edebîyatnas e lê wî du pirtûkên helbestan û sê pirtûkên wek edebî têne qebûlîkirin nivîsandine. Her çiqas ew bi eslê xwe Kurd e û zimanê dayîka wî jî kurdî ye wî, berhemên xwe bi Tirkî nivîsandin e. Tenê berhema xwe ya bi navê “Sen Geldin” xwe bi xwe wergerandîye zimanê dayîka xwe. Zimanê wî zimanek hêsan û herikbar e. Ew ne tenê zimanê Kurdî û Tirkî dizane, di gel van zimanan wek Erebi û Fransîzî û gelek zimanên din jî dizane. Taybetîya wî ya herî muhîm ew e ku ew, him rojhilatanavîn nasdike him jî Avrûpayê. Di vê gotarê da jîyan û berhemên İhsan Sureyya Sırma yê edebî hatine nasandin û kesayeta wî ya edebî hatîye nixandîn.

Peyvên Kilîfî: İhsan Sureyya Sırma, Sen Geldin, Hâlnâme, Dağların Dili, Nehirlerin Dili.

İHSAN SUREYYA SIRMA’NIN EDEBİ KİŞİLİĞİ

Öz

1944 yılında Siirt’in Pervari ilçesinde dünyaya gelen İhsan Sureyya Sırma ilahiyatçı ve seyyahdır. Hayatında birçok eser kaleme almıştır. Eserlerinin çoğunun konusu İslam tarihidir. Birkaç eseri de edebi eser olarak kabul edilebilir. Bazı eserleri de seyahatname türündedir. Paris’te doktorasını tamamlayıp yurda döndükten kısa bir süre sonra Türkiye ve dünya da tanınır, adı dünyanın dört bir tarafında özellikle Arap ülkeleri ile Avrupa’da yayılır. Birçok kişi onun kişiliğinden ve eserlerinden etkilenmiştir. O, bir edebiyatçı olmamasına rağmen bu alanda iki şiir kitabı ve edebi kabul edilebilecek üç de kitap yazmıştır. Kendisi Kürt ve ana dilinin de Kürtçe olmasına rağmen o eserlerini Türkçe kaleme almıştır. Sadece “Sen Geldin” adlı eserini kendisi, ana dili olan Kürtçeye çevirmiştir. Dili kolay ve akıcıdır, Türkçeyi eserlerinde ustaca kullanmıştır. O, sadece Kürtçe ve Türkçeyi değil Arapça ve Fransızcanın yanı sıra birkaç dili daha bilmektedir. Onun en büyük özelliği hem Ortadoğu’yu hem de Avrupa’yı tanıyor olmasıdır. Bu makalede İhsan Sureyya Sırma’nın hayatı ve edebi eserleri tanıtılıp edebi kişiliği irdelenmiştir.

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 29.10.2019, Accepted / Kabul Tarihi: 22.12.2019

DOI: <https://doi.org/10.26791/sarkiat.639603>

*Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yaşayan Diller Enstitüsü, Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı,

Van Yüzüncü Yıl University, Institute of Living Languages, Department of Kurdish Language and Culture Van, Turkey, nesimsonmez@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6315-6075>

Anahtar Kelimeler: İhsan Sureyya Sırma, Sen Geldin, Hâlnâme, Dağların Dili, Nehirlerin Dili.

IHSAN SUREYYA SIRMA'S LITERARY PERSONALITY

Abstract

İhsan Sureyya Sırma was born in 1944. He is from Siirt. He has got gotten many works. The subject of his works is generally onto Islam History and a few of his products are accepted as literary works. After he completed his doctorate programme in Paris, he returned to Turkey. After that he has been known very well around the world, especially in Arabia geography and Europe. Many people have been affected by his works. Although he is not a literature man, he has written some literary books which are poetry and memory and essays. He is originally a kurd and his native language is kurdish, however he has not written anything in kurdish. He has written his books in turkish. Sen Geldin is the only one of his books that has been translated into kurdish by himself till now. Its language has got a certain fluency. Not only he knows kurdish and turkish, but also he konws french and arabic. The most dominant aspect of him is that he has got deep knowledge on both Eastern and Europe. In this article, İhsan Sureyya Sırma's life and his works have been introduced and his literary personality has been especially evaluated.

Keywords: İhsan Sureyya Sırma, Sen Geldin, Hâlnâme, Dağların Dili, Nehirlerin Dili.

DESTPÊK

İhsan Sureyye Sırma, di sala 1944an da li bajarê Sêrtê li navçeya Xesxêrê (Perwarî) tê dinyayê. Dibistana seretayî li Xesxêrê, dibistana navîn û ya amadehîyê jî li Sêrtê diqedîne. Di sala 1962an da fakûlta Îlahîyatê ya Zanîngeha Enqerê qezenc dike û dest bi xwendina zanîngehê dike û di sala 1966an da mezun dibe. Di pêvajoya xwendina zanîngehê da demek kurt di Serokatîya Karûbarên Dîyanetê da wek karmendek dixebite¹.

Dema fakulta Îlahîyatê diqedîne vedigere bajarê xwe Sêrtê û di dibistana amadehîyê ya bi navê Sîrt Lîsesîyê da dest bi mamostetîyê dike².

Di sala 1967an da bûrsek qezenc dike û bi wê bûrsê bi armanca kirina doxtorayê diçe Fransayê û li Parîsê di bin şewirmendîya Prof. Dr. Jacque Berqûe yê da li ser Tarîxa Îslamê doxtora xwe dike û di 1973an da vedigere Tirkîyeyê. Di salên 1969-1970î da bi armanca hînbûyîna zimanê Erebbî diçe Tûnisê û hînê Erebbî dibe³.

Di sala 1973-1974 li bajarê Erzurûmê di Erzurûm Îmam-Xetîb Lîsesîyê da û di Yûksek Îslam Enstîtuyê (Enstîtûya Îslamê ya Bilind) da dest bi dersdayînê dike. Di sala 1974an da li Erzurûmê di Zanîngeha Atatûrkê di Fakûlteya Îlahîyatê da wek doçentê alîkar dibe mamoste, Di sala 1980yî da pileya doçentîyê û di sala 1989an da jî pileya profesoriyê digire⁴.

¹ İhsan Sureyya Sırma, *Hilafetten Saltanata Emeviler Dönemi*, Çapa 23yan (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2019), 1.

² İhsan Sureyya Sırma, *Belgelerle II. Abdülhamid Dönemi*, Çapa 2yan (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2019), 1.

³ İhsan Sureyya Sırma, *İslam Öncesi Mekke ve Hz. Muhammed*, Çapa 22yan (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2012), 1.

⁴ İhsan Sureyya Sırma, *İslâmî Tebliğin Örnek Halifeler Dönemi*, Çapa 22yan (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2014), 1.

Sırma di sala 1993an da diçe bajarê Sakaryayê û di Fakulta Îlahîyatê da dest bi xebatê dike û di sala 1995an da jî teqawut dibe⁵.

Di navbera salên 1995-1997an da li Stenbolê di Şaredariya Bajarê Mezin da dibe şewirmendê şaredarê Stenbolê û di heman demê da bi navê Kanal 7yê di qanalek televîzyonê da çar salan bi navê “*Seyâhâtname*” yê bernameyek bi ziman Tirkî çêdike⁶. Di sala 2000an da diçe Vîyanayê û hetanî 2010 li wir dursa Tarîxa Îslamê dide⁷. Di sala 2014an da cara duduyan vedigere zanîngehê û li bajarê Sêrtê dibe dekanê Fakulta Îlahîyata Sêrtê û hetanî 2019an li wir xizmet dike û di 75 salîya xwe da cara duduyan teqawut dibe⁸.

Îhsan Sureyya Sırma di jîyana xwe da beşdarî gelek konferansên netewî û navnetewî dibe⁹ û hetanî vê gavê 35 pirtûkên wî hene¹⁰.

1. Berhemên Îhsan Sureyya Sırma Yên Edebî

Îhsan Sureyye Sırma, ji 30hî zêdetir berhem nivîsandine. Ji ber ku pisporîya wî li ser dîroka Îslamê ye bi piranî mijara berhemên wî dîroka Îslamê ne. Mirov dema berhemên wî di ber çavan ra derbas dike dikare van berhemên jêrê weke berhemên edebî qebûl bike. Ew berhem jî ev in:

1.1. Dağların Dili / Zimanê Çiyayan

Ji destpêka hebûna mirovahîyê vir da kurên adem di mêjîyên xwe da ji bona xwezayê cihê girîng veqetandine û jî wê ra hurmet kirine. Ji sebebên hurmetkirina ji wê ra yek jî ew e ku xweza yanê tebîet her car xwe nû dîke û di xwe da guhertinan çêdike. Ji ber ku çîya jî di nava siruştîyê da cih digirin û ji serdemên kevnare da bigire hetanî roja îro hema mirov dikare bibêje di hemû şaristanîyan da ew wek hebûnek bi hêz û pîroz hatîye qebûlkin.

Di edebîyatê da jî ev yeka he ye û di helbesta klasîk da çîya wek tiştêk razber hatîye nasandin, lê di edebiyata modern da ji ber ku ew wek bûkek xemlandî ye û hestên mirovan dikelîne û derdixîne wek amûrek bilêvkirina hestan hatîye bikaranîn¹¹.

Herçiqas Îhsan Sureyya Sırma kesek edebiyatnas nebe jî wî di berhemên xwe da hinek caran rê û rêbazên edebîyatê jî bi kar anîye. Mirov dema berê xwe dide berhemên wî têdigêhêje ku ew ne tenê kesek diroknas e, bîleks ew di heman demê da seyyah e jî¹². Wî xwestîye ku cih û warên ew lê gerîya ye bi xwendevanên xwe ra jî parve bike. Lewra ew li pey şopa ezameta Xwedê Teala digere û dixwaze bi pênûsa xwe ya xurt wê ezîmetê bîne ziman. Mecnûn çawa evîndarê Leylaxwe ye, li çol û çîyan li pê şopa wê digere û dibêje:

Bê rûwê te ê mîsalê sorgul

Nalinde me ez be şubhê bulbul¹³

⁵ Îhsan Sureyya Sırma, *Medine Vesikası Işığında Yahudi Meselesi*, (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2014), 1.

⁶ Îhsan Sureyya Sırma, *Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyancıları*, Çapa 2yan (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2008), 1.

⁷ Îhsan Sureyya Sırma, *Sömürü Ajansı Amerikan Misyonerleri*, (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2017), 1.

⁸ Îhsan Sureyya Sırma, *Yalan Dünyayı Adımlarken*, Çapa 2yan (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2019), 1.

⁹ Îhsan Sureyya Sırma, *Tarih Şuuru*, Çapa 2yan (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2019), 1.

¹⁰ Di derbarêyê jîyana Îhsan Sureyya Sırma da ji bo agahîyên berfireh binerin: Adnan Demircan, *İhsan Sureyya Sırma Kitabı Pervari'den Paris'e* (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2018).

¹¹ Agâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı: Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, (İstanbul: Weşanên Enderun Kitabevi, 1984), 567.

¹² Îhsan Sureyya Sırma, *Seyahatname-i Süreyya*, (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2010), 43.

¹³ Siwadî, *Leyla û Mecnûn*, Tîpkuheztina Latînyê, M. Reşit Irgat, (İstanbul: Weşanên Nûbiharê, 1999), 81.

Sırma jî xwe weke Mecnûnê dihesibîne û li pê Leyla xwe digere. Di berhemên wî da ew Mecnûn e û Leyla ya wî jî Dînê Îslamê ye. Ew bi eşqa Dînê Îslamê dişewite, di perite û bi eşqa xwe ra jîyana xwe berdewam dike. Ev evîndarbûna Sırma, wî li serê çol û çîyan, deşt û zozanan, av û çeman dide gerandinê. Ew hinek caran li ser çîyayê Rehmetê dikeve pê şopa Adem û Hewa yê¹⁴, li ser çîyayê Cûdî dikeve ser şopa Nûh Pêxember û keştîya wî¹⁵, li ser çîyayê Nemrûdê berxwedana Îbrahîm Pêxember û şikandina pûtan li hember Nemrûd û kursîyê wî tîne ber çavên xwe¹⁶, li ser çîyayê Sodomê li pê şopa Lût Pêxember digere¹⁷, li ser çîyayê Tûrê bi pey şopa Mûsa Pêxember dikeve¹⁸, li çîyayê Taîsханê li pey şopa Konfîçyûs¹⁹, li çîyayê Habîbu'n-Neccarê li pey şopa Hebîbî û hinek caran jî li ser çîyayê Nûrê li pey şopa Nebî Muhammedê (s.x.l.) ku him ji bo însanan û him jî ji bo cinan hatîye şandin digere²⁰.

Ew dema li Helepçê diçe ser çîyayê Şînîrvîyê jenosîta ku Seddam (1937-2006) di 16ê Adara sala 1988an da li hember kurdan kirîye tîne bîra xwe û hestên xwe yê dilşewatî û bêçaretîyê evha tîne ziman:

“Belê...Rojek ji rojên biharê bû...Roja 16ê Adara 1988an bû... li Helepçê dem dema taştê bû. kulîlkên Newrozê ji bin axa ku teze germ bû ye dibişkin û serê xwe derdixînin. Kelengên bi dirik hewldidin ku serên xwe di nav xîçên kevîran da bidin xwîyakirin. Piştî çend rojan qîz û xortên Helepçeyê derdikevin berhevkirina kulîlkên Newrozê û jinên malan yê bi hemaret jî diçin berhevkirina kelengan. Li çîyayê Şînîrvê bîna biharê tê û deşta mezin ya Helepçeyê wek xalîçeyek hêşin li pêşîya çîyê hatîye raxistin. Di deştê da pêzê ku di demsala zivistanê da qet derneketîye derve û berxên wan yê, spî, qemer, qerqaş, serreş, kewîsor û rîser diçêrin; hespên kehêl bi hev ra dikevin pêşbazîyê; bizinên wek bûk û zavayên teze û nazdar bi çîyan da hildikişin; qaz û werdeg bi dengên xwe yê waq-waq di dinya xwe da li orkestraya xwe dixin; bilbil di gelfîyan da li ser zinaran bi naxmeyên xwe yê herî nazdar besteyan çêdikin û dikin çîveçîv; zarokên xweşbedew li goşeyek deştê bi armanca histûnên qelê nîşanbikin çakêtên xwe datînin û futbolê dilîzin; kal û pîr bi armanca ku zêde ji tava biharê sîdwerbigrin û xwe germ bikin li berberojên malên xwe rûniştine û dixwazin kêfa biharê derxînin... Û ji nişkva balafrî hatin xwîyakirin... Gelo çi karê balafrî li ser asîmanê Helepçeyê heye? Kal û pîr dikevin nav fikaran û dest bi temaşekirina balafrî dikin, zarokên saf û bêguneh destên xwe li ber çavên xwe dikin wek sîper û li ketin û daketina balafîran temaşe dikin... Bi hatina balafrî zarokê xweş bibûn lê wan piştî çend sanîyeyan karesat barandin bi ser Helepçeyê da...”²¹

Îhsan Sureyya Sırma di berhema xwe da qala çîyayê Ellahuêberê, Çîyayê Fûjî, Çîyayê Herekol, Çîyayê Ereke û hwd behsa 20 çîyayayan dike û bûyerên ku li wan çîyan qewimîne û ew pê meşhûr bûne bi terza şayeserê di ber çavên mirovan ra derbas dike. Sırma di pêşgotina vê berhemê da evha dibêje:

“Ev pirtûka ku di destên wê da ye ji gelek çîyayên bi gîzem qala çîroka çend heban dike û serpehatîyên wan ji we ra dibêje. Dema xwendevan çîrokên wan çîyan bixwînin ew ê xwe bi dîroknasê çîyager ra di bihilkişandina ser çîyan da bibînin, di cihên asê da laleyan berhev bikin, ji berberojên wan newrozan berhev bikin, bi bîna wan çîyan

¹⁴ Sırma, *Dağların Sırrı*, Çapa 3yan (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2007), 13-18.

¹⁵ Sırma, *Dağların Sırrı*, 19-29.

¹⁶ Sırma, *Dağların Sırrı*, 31-42.

¹⁷ Sırma, *Dağların Sırrı*, 43-51.

¹⁸ Sırma, *Dağların Sırrı*, 59-66.

¹⁹ Sırma, *Dağların Sırrı*, 77-82.

²⁰ Sırma, *Dağların Sırrı*, 89-99.

²¹ Sırma, *Dağların Sırrı*, 157-158.

bibîhn bibin, bi wan ra bifikirin, bi wan ra rûken bibin û hinek caran jî bi wan ra bigîrin... ”²²

1.2. Nehirlerin Dili /Zimanê Çeman

Av, ji bo jîyana mirovan gelek muhîm e. Ji ber ku ew, yek ji jêderên hebûnê ye rasterast bi jîyana mirovan ra têkildar e²³. Av, wek tiştêk pîroz tête qebûlkirin û di metnên edebî û teolojik da bi xusûsiyeta xwe ya ‘ezîz’ û ‘bexşendeyê jîyanê’ cih digire²⁴. Ji ber vê sedemê gelek edebîyatnas dixwazin ku jîyana mirovahîyê û însanan bi rêya av û çeman bînin ziman. Îhsan Sureyya Sırma jî yek ji wan kesan e ku berhemek bi navê *Nehirlerin Dili (Zimanê Çeman)* nivîsandîye û têda bi avê ra axivîye û hestên xwe gotîye. Av an jî têgehên ku têkilîya wan bi avê ra hene wek nem, şebnem, baran û dilopên baranê û hwd hinek caran wek îmge hinek caran jî wek motif di edebîyatê da hatine bikaranîn. Weke ku tê zanîn di edebîyata Kurdî da ji wan helbestvanên ku bi rêya avê jîyana xwe û bawerîya xwe anîye ziman yek jî Feqîyê Teyran (1561?-1632) e. Ew di helbesta xwe ya “*Ey Av Av*” da weha dibêje:

Ey av û av ey av û av

Ma tu bi ‘îşq û muhbetî

Mewc û pêlan davêy belav

Bê sekne û bê rahetî

Bê rahet û bê sekne yî

Yan ‘aşîqê Baxwoy xwe yî?

Yan şubhetê qelbê mey

Ji îşqa kê natebitî²⁵

Îhsan Sureyya Sırma jî yek ji şopînerên vê kevneşopîyê ye. Mirov dema berê xwe dide berhemên wî dibîne ku ew jî wek Feqîyê Teyran hinek caran bi av û çeman ra diaxive û derd û kulên xwe bi rêya wan tîne ziman. Ew wek hinek helbestvanan ji dûr va nasekine û nanivîsîne, weke Feqîyê Teyran bi xwe diçe ser wan av û çeman, wan dibîne, bi wan ra hesbîhal dike û bi wan ra diaxive.

Ev pirtûka nivîskar, ji pexşanên ku mijara wan li pey şopa kul û kederên dîrokê digere pêk hatîye. Sırma xwe di berhema xwe da kesek wek dîroknas dide nasandin û hinek caran ji nameyên ku ji hundurên şûşan derdikevin û hinek caran jî ji rêzên ku li ser kaxizan hatine nivîsandin û çerm li wan hatîye pêçandin û bûne wek nivîşt da bûyerên dilşewat yên dîrokî li pêşîya xwendevanan wek hêstirên bêkesan dide barandinê.

Îhsan Sureyya Sırma, di pêşgotina vê berhemê da dibêje ku “*Ez herî zêde ji vê berhema xwe hezdikim.*”²⁶ Ew di vê berhemê da qala 18 çemên ku ew çûye serdana wan kirîye û di dema rêwîtiya xwe da ew hestên di nav û dilê wî da çebûne him bi awayekî zanistî

²² Sırma, *Dağların Sırrı*, 10.

²³ Mustafa Karabulut, “İmge ve Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde ‘Su’ İmgesi”, *Journal of Turkish Language and Literature*, 1: 2 (2015): 65-84.

²⁴ Mirceal Eliade, *İmgeler ve Simgeler*, Werg. Mehmet Ali Kılıçbay, (Ankara: Doğu BatıYayımları, 1992), 184.

²⁵ Xalit Sadîni, *Feqîyê Teyran Jiyan Berhem û Helbestên Wî*, Çapa 4an (İstanbul: Weşanên Nûbiharê, 2010), 111.

²⁶ Îhsan Sureyya Sırma *Nehirlerin Dili*, Çapa 5an (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2007), 7.

him jî bi awayekî misilmanek ji xwe bawer dinivîsîne. Çawa ku av û çem, sedsalan davêjin pişt xwe û diherikin Nivîskar jî xwe ji nav mekan û bawerîyan derxistîye û keder û kul û êşên mirovatîyê û mirovan nivîsandîye.

Sırma bi çîroka çemê Dîcleyê dest bi berhema xwe dike. Rêwîtiya çemê Dîcleyê ne tenê rêwîtiya şaristanîyê ye ew di heman demê da rêwîtiya zilm û zordariyê ye jî. Ew, di vê rêwîtiyê da diçe dema zaroktiya xwe û li ser çemê Botan ku şaxek ji şaxên çemê Dîcleyê ye û devdora wî bi şikeftan hatîye xemilandin wêneyek ji wêneyên bi çavên zaroktiyê dîtîye li ber çavên me radixîne. Ev wêne sehneyek wusa ye ku têkilîya di navbera hemwelatîyên vî welatî û wan kesên ku dixwazin wan hemwelatîyan ji bawerî, kevneşopî û çanda wan dûrbixînin tîne pêşberî xwendevanên xwe. Hinek kes di wan şikeftan da her çiqas bi tirs û xof bin jî hinek tiştan dixwînin. Ji ber ku qîmeta wan tiştên ku tîne xwendinê gelek bilind in, ne tirs ne jî xof nikare ji wan ra bibe asteng. Ew kesana mirina xwe jî didin ber çavên xwe lê dîsan jî dev ji xwendina wan tiştan bernadin. Belê wan kesên ku di nav wan şert û mercên giran da dev ji xwendina xwe bernedane zarok û nêvîyên wan îro bi bereketa wê kitêbê di welatê xwe da xwedan soz û gotinan in. Ev sal salên 1930î ne û ev kitêb jî Qurana Pîroz e²⁷.

Nivîskar, di rêwîtiyek xwe da diçe ber çemê Senê²⁸ û bi wî ra qise dike. Çem, tîne bîra wî ku dema qedr û qîmet neyê dayîn ji bo hinek mirovan çiqas kul û kederek mezin û dilsoj e. Ew, çem dide qisedan û bi axivtina çem ra qala şoreşa Fransayê (1789-1799) dike ku ew şoreş bûye sedema guherandina pêvajoya dîrokê û kişandana zor û zehmetîyan ji bo mirovan²⁹.

Sırma, di berhema xwe da dema qala çemê Nîlê dike wek tê zanîn ew dixwaze wan bûyerên sîyasî yên ku îro li Misrê diqewimin bîne ziman. Di serenava bi navê “*Nil Qurbağaları/Beqên Nîlê*” da qala şehîdbûna Seyîd Kutub (1906-1966) dike. Sırma dibêje ku eger mîletê wî, wê demê neba şahîdê şehadeta wî û li kêleka wî besekîniya û jê ra biba alîkar dibû ku rewş îro bi vî rengî neba³⁰. Wer tê xwîyakirin ku ew dixwaze bûyerên ku îro diqewimin amaje bike.

Îhsan Sureyya Sırma di berhema xwe da dema qala çemê Şerîayê dike berê di derbarê çem da hinek agahîyan dide û paşê jî qala teyrêkê dike ku ew teyr gelek bala wî dikişîne. Dibêje ku “*wê teyrê ji ber ku bi berdewamî ez teqîb dikirim bala min kişand û piştî demekî çû li ser zinarekê danî*”³¹.

Nivîskar dibêje min cihê wê teyrê meraq kir û ez çûm nêzîka wê min dît ku di hundurê çem da serê mirovekî mirî dixwîyê. Li gorî fikra wî ev beden bedena zarokek 14-15 salî ye. Her çiqas germahî zêde be jî beden xerab nebûye. Ji ber vê sedemê ew dixwaze cenaze defin bike lêbelê ew dikeve nav dudilîyê, ji ber ku ew nizane gelo zarok misilman e yan na. Êdî ew dikeve şopa serbendîyan û li devdora cenaze mêze dike. Dema li hustîyê cenaze mêze dike di hustîyê wî da nivîstekê dibîne, nivîstê vedike lê meze dike û jê ra qenaet çêdibe ku ev zarok misilman e. Sırma cara duduyan li zarok mêze dike çî mêze bike cihê guleyekî di bedena wî da heye. Têdigêhêje ku ev zarok hatîye kuştin. Ji xwe dipirse û dibêje gelo ez cenaze bişom defin bikim an neşom defin bikim. Sırma bi berdewamî bedena zarok qontîrol dike îjar li piştê wî kevanek dibîne. Êdî ji sedî sed jê ra qenaet çêdibe ku ev zarok zarokek Filistînîyan e û ji alîyê sîyonîstan

²⁷ Sırma *Nehirlerin Dili*, 13-16.

²⁸ Çemê Senê li Fransayê ye û di navenda Parîsê da diherike û bajar kirîye du par.

²⁹ Sırma *Nehirlerin Dili*, 91-96.

³⁰ Sırma *Nehirlerin Dili*, 69-74.

³¹ Sırma *Nehirlerin Dili*, 69-74.

va hatîye şehîd kirin. Ew biryara xwe dide û cenaze naşo û tevî cil û bergên wî, wî defin dike. Piştî karê definkirinê li ser qartonek piçûk nivîsek bi xwînê hatîye nivîsandinê dibine. Di nivîsê da dibêje ku “*navê min Mihemed e û dema min kevir diavêtê dujmin ez birîndar bûm û min rêya xwe şaş kir lewra ez livir im*”. Di dawîya nivîsa xwe da dibêje ku “*misilmanên dinyayê em ji bîr kirine û wêneya Mescîdu’l-Aksayê wek xeml li duharên xwe dardakirine*”. Nivîskar, dema vê nivîsê dixwîne hêstirên wî wek barana biharê ji çavên wî dibarin³².

Îhsan Sureyya Sırma, di vê berhemê da qala çîroka bîst û yek çeman dike û hestên xwe bi şewaza edebî û bi zimanêk herikbar bi lêv dike.

Nivîskar di berhemê da zimanek zerlâl û hêsan bikartîne. Ew rêbaza teswîrkirinê bikartîne û hinek caran jî herweku bi xwendevanan ra qisedike dinivîsîne. Ev rêbaz û ev ziman di tevahîya berhemê da derdikeve pêşberî mirovan. Wek mînak:

“...Tarihçi, o kadar sevinçli, o kadar heyecanlıydı ki, sözünü kısa kesip bu canlı tarihi dinlemek istiyordu. Çünkü Bulgar şoför her an tekerin takıldığını, yolcuların gelmesini bildirebilirdi. Onun için kısa cevap verip kestirdi:...”³³”

“...Dîroknas ew qas kêfxweş, ew qas bi kelcan bibû ku gotina xwe kurt birî û xwest ku vê diroka zindî guhdarî bike. Dibû ku ajotvanê Bulgarî ji nişk va bibêje tekir hat çêkirin û gazî rêwîyan bike. Ji ber vê sedemê bersîvek kurt da û birrî...”

“...Meraklı tarihçi bunları düşünce dursun, gemi Volga'nın kıyısına yanaşmış, demir bile atmıştı... Kıyı da kimsecikler yoktu. İnsanların orada yaşadıklarına dair bir emmare de yoktu ortada. Belki de gezi organizatörleri, Volga'nın kıyısında bir kur yemeği ikram edeceklerdi yolcularına? Nitekim öyle oldu...”³⁴”

“...Dîroknasê meraqdar, bila van tiştan bifikire, keştî xwe digihîne ber perê Volgayê û hesin avêtîye jî... Li ber perê avê tu kesek tune bû. Tu îşaretek tunebû ku li wir mirov dijîn. Belku rêvebirên geştê li ber perê Volgayê xarînek geştê îkram dikirin ji rêwîyan ra? Were jî bû.”

Çawa li hevokên jorê jî tê xwîyakirin Sırma zimanek hêsan û herikbar bikartîne, xwe jî peyvên biyanî dûr xistîye û peyvên ku têgihîştina wan zor e bikar neanîye. Hevokên kurt yên bi hunerê nehatine xemilandinê tercîh kirîye.

1.3. Sen Geldin / Tu Hatî

Îhsan Sureyya Sırma bi awayekî pexşanî di gelek berhemên xwe da diroka Îslamê wek mijar jî xwe ra girtîye û şîrove kirîye. Ew, aşiqê evîna xwe ye û evîna wî jî Dînê Îslamê û Nebî Mihemmed (s.x.l.) e. Sırma dixwaze mesaja ku Xwedê Teala bi rêya wehyê jî pêxemberê Îslamê ra şandîye û jîyana Pêxemberê wî bi rêya edebîyatê jî bîne ziman. Ew, di sala 2003an da diçe Vîyanayê û dibe ku piçek bi tesîra xurbetîyê jî dest bi nivîsandina helbestan dike.

Berhem jî 112 rûperan pêk hatîye û têda 60 helbest hene. Helbest bi kêşa xwemalîyê hatine nivîsandinê û Sırma di helbestên xwe da hinek caran 14 kite û hinek caran jî 15 kite bi kar anîye. Ji ber ku li jêrê di bin serenava kesayeta Îhsan Sureyya Sırma ya edebî da kêşa xwemalî hatîye nixandî û debarê wêda da mînak hatine dayîn û tehlîla berheman hatîye kirin li vê derê me hewce nedî em dubare bikin.

Di berhemê da helbesta ewil bi navê Xwedê destpê dike:

³² Sırma *Nehirlerin Dili*, 97-102.

³³ Sırma *Nehirlerin Dili*, 60.

³⁴ Sırma *Nehirlerin Dili*, 104-105.

Allah'ın adı olur, bütûn işlerin başı,
Bu kuralın formülü Besmele'yle sen geldin.

Onun için bismillah deyip yola koyulduk,
'Er-Rahman ve er-Rahim de var' deyip sen geldin³⁵

Kurdîya Helbestê

Serê her tiştî bi navê Xwedê dibe
Dustûra vê qaîdê bi bîsmîllah tu hatî

Lewra me got bîsmîllah û em ketin rê
Te got er-Rehman û er-Rehîm jî heye tu hatî
Û bi van malikên jêrê ku navê wê helbestê "Mehşerê" diqede.
Ûflenince Mûthîş Sûr, olur dirilecek,
Hesabın telaşında, ümmetinle sen geldin.

Defterler açılınca, hesaplar sorulunca
'Günâhkâr ümmetine, şefaitle sen geldin'³⁶

Kurdîya Helbestê

Dema tê pufkirin li Sûra Ecêb, mirî radibin
Di telaşa hesabê da, bi ummeta xwe tu hatî

Dema defter têne vekirinê û hesab têne pirsîn
Bi ummeta xwe ya gunehkar ra bi şefaet tu hatî

Bi gelemperî Nivîskar mijara helbestên xwe ji jîyana Nebî Mihemmed (s.x.l.) ji roja ji dayîkbûna wî digire û hetanî wefata wî berdewm dike. Di berhemê da wek kronolojik ew mesajên ku Xwedê bi alîkarîya Melekê Cibrîl ji Nebî Mihemmed (s.x.l.) ra şandîye bi helbestkî hatîye gotin. Di pêşgotina berhemê da Nivîskar dibêje "dema min malika yekê nivîsand min bawer nedikir ku ev bibe pirtûkek, lewra ne nivîkarê wê helbestvan bû û ne jî we tiştên ku hatibûn nivîsandin helbest bûn. Hema wisa min wek reşbelekek nivîsand û bu malikek û paşê bu dudu, sisê, çar...". Sırma, bi berdewamî dibêje ku "elbet ew malik ewqas xweş nebûn lê bi berdewamîya nivîsandina malikan cesaret hat e min û gav ji gavê xweşiktir bû û ev berhem derket meydanê."³⁷

Sırma li ser navdayîna vê berhemê dibêje ji ber ku mijar Nebî Mihemmed (s.x.l.) û mesaja wî ya ku ji mirovatîyê ra hanîye ye ew bi armanca tamamkirina exlaqê hesene,

³⁵ İhsan Sureyya Sırma, *Sen Geldîn*, Çapa 3an (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2015), 11.

³⁶ Sırma, *Sen Geldîn*, 88.

³⁷ Sırma, *Sen Geldîn*, 9.

ji navbera mirovan rakirina wehşetê û bêdadîyê û terikandina fikra mêtîngerîyê, agahdarkirina bendeyan bi emrê merûf û nehyê munker, xilaskirina wan ji bendetîya mirovan û bi tenê bendetîya ji Xwedê ra hatîye min navê berhemê danî “*Sen Geldîn/Tu Hatî*”³⁸.

1.4. Hâlnâme

Her mirovek xewdîyê gelek hestan e û di hinek deman da ew hestên wî/ê dikelin û êdî îmkan namîne ku ew hestên kelîyayî di firaqa xwe da bimînin û bi ser firaqa ku têda ne di pejiqin û dirijin. Li pêşberî hinek bûyeran mirov li gorî fikr û ramanên xwe reaksiyonên cur be cur nişan didin û vê reaksiyonê jî hinek caran bi jest û mîmikên xwe hinek caran bi qisedan û xemgînîyên xwe û hinek caran jî bi kenê xwe didin nişandan. Mirov dikare bibêje helbest jî rengê ji rengên nişandayîna reaksiyona li hember hinek fikr-raman û bûyeran e. Helbestvan bi kar anîna peyvan dixwaze hinek mesajan bide mirovan û li gorî xwe wateyan li peyvan bar dike.

Dema hestên helbestvan, helbestvan radike ser pêyan êdî ne mumkûne ku helbestvan li hember wan hestên xwe bisekine. Peyv li gorî rê û rêbaza hûnandina helbestê wek libên tizbîyê ji devên helbestvan derdikevin û bi pênuşa wî kaxizan dixemilînin. Îhsan Sureyya Sırma jî bi rêya helbestê dixwaze li hember hinek fikran bisekine û fikr û ramanên xwe bi terza helbestvanîyê bîne ziman. Ew dibêje “*min helbestên xwe bi armanca li hember bûyeran wek reaksiyon nişanbidim nivîsandîye û ez dixwazim wan fikran têxînim hundurê çarçoveyekî. Ji bo vê sedemê min ev berhem wek “Hâlnâme” bi nav kir*”.³⁹

Berhem ji 126 rûpelan pêk tê û têda 34 halname û 30 jî çarîn hene. Sırma di dawîya her hebestê da cih û dîroka nivîsandina helbestê nivîsandîye. Helbestvan di dawîya berhemê da ferhengokek danîye û wateya hinek peyvan daye. Wî, halnameya xwe bi kêşa xwemalî û hinek caran bi 14 kiteyan û hinek caran jî bi 15 kiteyan nivîsandîye. Hâlnâmeya yekê bi navê helbesta “*Kayboldu/Wenda Bû*” destpê dike. Nivîskar di vê helbestê da bi gelemperî gilî û gazindan ji dinyayê û ji însanan dike û dibêje Resûlê Xwedê ji dinyayê koç kir çû, exlaqê mirovan hat guherandin û misilman ji çarçoveya dîn derketin û ji bendan ra bûne bende. Helbest ewha destpê dike:

Göçtü Resûl âh, dostları hep kayboldu;

Kur'an altınla süslendi, lakin mana kayboldu.

Göğe yükseldi kubbeler, mermer sütunlar orman;

*Ezan aynı ezandır, cemaati kayboldu.*⁴⁰

Kurdîya Helbestê

Ax! Koç kir Resûl, hevalên wî giştik wenda bûn

Quran bi avzêrkirinê hat xemilandin, lêbelê wate wenda bû

Qubbe ber bi asîmanan va bilind bûn, daristana stûnên mermer;

Azan heman azan e, cemaet wenda bû

³⁸ Sırma, *Sen Geldîn*, 10.

³⁹ Îhsan Sureyya Sırma *Hâlnâme* (İstanbul: Weşanên Beyanê, 2015), 10.

⁴⁰ Sırma, *Hâlnâme*, 11.

Îhsan Sureyya Sırma di berhema xwe da gelek rubaî jî nivîsandine. Wek mînak di rubaîya yekê da Helbestkar gelek gazindan ji misilmanan dike. Lewra ew dibêje misilmanan Îslamîyet jibîr kirine, dest avêtine berjewendiyên dinyayê û şîretên Nebî Mihemmed (s.x.l.) biştguh kirine û ketine nav kêf û zewqa dinyayê û li rûyê dinyayê hinek dujminên Îsa pêxember hene li ser navê wî diaxivin û hînek kes jî ji ummeta Pêxember in lê wan Pêxember jibîr kirine.

Şu vadiler ki bağrında, nice ölümler vardır;

İsa adına koşan “düşmeni İsa vardır...”

Binlerce âdem ki bayrakları Muhammed’dir,

“Muhammedi unutan Muhammed”ler vardır...⁴¹

Kurdîya Helbestê

Di zikên van newalan da gelek mirî hene;

Dujminên Îsa li ser navê Îsa bazdidin...

Bi hezaran mirov ku ala wan Mihemmed e,

Mihemmedên ku Mihemmed jibîr kirine hene...

1.5. Tu Hatî

Berhema bi navê “*Tu Hatî*” berhemek resen nîne. Eslê vê berhemê bi zimanê Tirkî ye û navê wê jî “*Sen Geldin*” e û di sala 2015an da ji aliyê weşanxaneyê Beyanê va hatîye weşandinê. Di sala 2016an da ji aliyê helbestvan yanê Îhsan Sureyya Sırma va ji bo zimanê Kurdî hatîye wergerandinê. Berhem 176 rûpel e û wergera 60 helbestên berhema bi navê “*Sen Geldin*” e. Helbestvan di serê berhemê da li gorî xwe alfabekek transkrîpsiyonê çêkirî ye û di berhemê da li rûpelê çepê herfên latinî û li rûpelê rastê jî herfên erebî bikaranîye û ji van agahîyan jî tê fêmkirin ku helbestvan du alfabe bikar anîye. Helbestvan bi armanca ku xwendevan berhemê baş fêmbikin û têbigêhêjin di dawîya berhemê da ferhengokek amade kirîye û xistîye xizmeta xwendevanên berhemê.

Ji ber ku helbestvan, bi eslê xwe kurd e û zimanê dayîka wî jî kurdî ye, wî xwestîye Kurd jî bi zimanê xwe bi terza helbestkî jîyana pêxemberê xwe bixwînin û bi exlaqê hesene bibin aqilkemal. Helbestvan di pêşgotina berhemê da dibêje ku “*Dema ez li Vîyanayê bûm min bi alîkarîya Xwedê di Remezana sala 2003an da ev sîreta Resûlê Xwedê nivîsand*”⁴². Û di berdewamîyê da jî dibêje “*Dema zimanê Kurdî serbest bû, bi armanca ku Kurdên misilman jî bikaribin bixwînin û têbigêhêjin min ev berhem wegerand zimanê Kurdî*”⁴³.

Kurdîya helbestvan kurdîyek xwerû ye û çawa ji dayîka xwe hîn bûye bi wî rengî bi kar anîye û berhem wergerandîye. Pirtûk bi du alfabeyan yanê rûpela yalê çepê bi herfên latinî û ya yalê rastê jî bi herfên Erebi hatîye nivîsandinê. Nivîskar, latinîya wî li gorî xwe transkrîpsiyojî kirîye. Zimanê wergerê zimanek sade ye û herkes dikare bi awayekî hêsan têbigêhêje. Kurdîya wî kurdîyek zelal e, herîkbar e û peyvên biyanî jî zede bi kar neanîye. Bo nimûne helbesta bi navê “*Hz. Peygamber (s.a.s.) Ezilenleri Koruyor*” evha wergerandîye:

⁴¹ Sırma, *Hâlnâme*, 89.

⁴² Sırma, *Tu Hatî*, 10.

⁴³ Sırma, *Tu Hatî*, 11.

Resûlullah (s.a.s) Feqîran Diparêzî

Zulma Qureyş Mekkeê da roj bi roj zêde dibû
Li însanên mêzlûman ra bi umîdê tu hatî

Ebû Cehilê zalim heqê xelqê talan dikir
Wan musted'efên mezlûm ra bi heqqê wan tu hatî

Ebûcehilê zalim belengazek şêlandibu
Li hawara wê bêkesê bi umîd ra tu hatî

Te xwe gihiştand Ebû Cehl û ew pere te jê stand
Te ew mezlûm şa kir û bi dilxweşî ra tu hatî

Qureyşî hemî mane şaş ji halê wê xerîbê
“Dema xwedê hezke divî!” p'ivê gotinê tu hatî.⁴⁴

Tirkîya Helbestê

Hz. Peygamber (s.a.s.) Ezilenleri Koruyor

Günbegün artıyordu, Mekke'de Kureyş zulmü
Ezilen insanlara, ümit ile sen geldin

Ebû Cehil zalimi, hakkı gasp ediyordu,
Ezilen mustad'afa, hakkı ile sen geldin.

Bir garibi soymuştu, o zalim Ebû Cehik
Ümitsiz garibanın, imdadına sen geldin.

Ebû Cehil'e varıp, geri aldın parayı,
Mazlumu sevindirip, sevinciyle sen geldin.

Bu garibin hâline, şaşırđı Kureyşliler,
“Allah dilerse olur” ikâzınla sen geldin⁴⁵.

⁴⁴ Sırma, *Tu Hatî*, 86.

⁴⁵ Sırma, *Sen Geldin*, 48.

2. Kesayeta İhsan Sureyye Sırma Ya Edebî

2.1. Helbestên İhsan Sureyye Sırma Di Warê Ruxsarî da

İhsan Sureyye Sırma kesek dîroknas e, ew ne şair e û ne jî edebiyatnas e. Lewra ew bi xwe di hevpeyvîna ku Adnan Demircan pê ra kirîye dibêje ez ne helbestvan im⁴⁶. Her çiqas wî hinek helbest nivîsandibe jî ew xwe wek şairek nabîne⁴⁷. Bo nimûne helbestên wî li gorî helbestên Edebîyata Klasîk nînin. Ji ber ku di berhemên edebiyata klasik da, qesîde, xezel, mesnewî, murebbe, muxemmes û hinek cûreyên din jî hene, lê mirov dema berê xwe dide helbestên nivîskar ji van cureyan gelekên wan nabîne.

Du berhemên nivîskar yên helbestan hene, ya yekê bi navê “*Sen Geldin*” e ya duduyan jî bi navê “*Hâlnâme*” ye. Berhema bi navê “*Sen Geldin*” bi helbesta “*Allah’ın Adı İle*” destpê dike. Helbestên ku di berhemê da cih digirin bi rengê ne‘tan hatine nivîsandinê. Sırma bi wîladeta Nebî Pêxember (s.x.l.) dest bi berhema xwe dike û bi wefata Pêxember jî diqedîne. Ew, di berhema xwe ya bi navê “*Hâlnâme*” yê da jî helbestên xwe bi piranî bi rengî qesîdeyan nivîsandîye. Lê hinek caran ji bi şewaza azad helbest nivîsandine û di heman berhemê da sîh rubaî jî hene.

2.1.1. Kêşa Erûzê

İhsan Sureyye Sırma helbestên xwe bi kêşa erûzê nenivîsandîye. Wek tê zanin bi kêşa erûzê nivîsandina helbestan karek gelek zehmet e û bi meşeqqet e. Hinek qabilîyetên taybet dixwaze û jê ra jî pisporîyek gelek mezin jî lazim e. Lewra nivîskar bi xwe dibêje ez ne helbestvan im û ew helbestên ku bi kêşa erûzê nehatine nivîsandinê tu tamek di wan da tune ye û ew wek nanek tisî ne⁴⁸. Ji bo vê sedemê ne bikaranîna erûzê di helbestê xwe da jî nivîskar ra wek kêmasîyek tê qebulkirinê.

2.1.2. Kêşa Xwemalî

Kêşa xwemalî yanê kiteyî ew kêşe ye ku hewceye hêjmara kiteyên misrayên helbestê yek bin. İhsan Sureyye Sırma, di her du berhemên xwe da jî kêşa xwemalîyê bi kar anîye. Di her du berheman da jî hinek helbest bi 14 kiteyan (7+7=14) hinek helbest jî bi 15 kiteyan (4 + 4 + 4 + 3, 8 + 7) nivîsandîye.

Nivîskar helbestên berhema bi navê “*Sen Geldin*” bi 14 kiteyan nivîsandîye.

Annen hamile iken, + baban Abdullah öldü,

*Ağlayan Âmine’ye, + tesellinle sen geldin*⁴⁹ (7+7=14)

Kurdîya Helbestê

Dema dayîka hemîle bû, bavê te Abdullah mir,

Ji Amîne ya bi gîrî ra bi tesellîya xwe tu hatî

Zülüm etrafı sarmış, + haksızlık yapılırken

*Çare arayanlara, + ortak olup sen geldin*⁵⁰. (7+7=14)

Kurdîya Helbestê

Zilm her der pêça ye, neheqî tê kirin

⁴⁶ Demircan, *İhsan Sureyya Sırma Kitabı Pervari’den Paris’e*, 504.

⁴⁷ Sırma, *Sen Geldin*, 9.

⁴⁸ Adnan Demircan, *İhsan Sureyya Sırma Kitabı Pervari’den Paris’e*, 504.

⁴⁹ Sırma, *Sen Geldin*, 20.

⁵⁰ Sırma, *Sen Geldin*, 23.

Kesên li çareserîyê digerin, bûyî hevparê wan tu hatî

İhsan Sureyye Sırma, helbestên berhema xwe ya bi navê “Hâlnâme” yê hinek bi 14 kiteyan û hinek jî bi 15 kiteyan nivîsandîye.

Ev mînakên jêrê ji bo 14 kiteyan in:

Dini feda ettiler, + dînyanın lezzetine

Müslümanlar kul oldu, + kâfir Efendisine⁵¹ (7+7=14)

Kurdîya Helbestê

Dîn kirin feda, ji bo zewqa dinyayê

Misilman bûn bende, ji serokên kafîran ra

Herkesin bir gülü var + ona nağmeler yazar

Gül mevsimi geldi mi + bülbüller bundan azar

Bir güle konmayanlar + ne zevk alır bahardan?

Kimi mevsim ararken + kimisi mezar kazar⁵² (7+7=14)

Kurdîya Helbestê

Herkesek gulek wî heye jê ra naxmeyan dibêje

Dema demsala gulan tê bilbil serxwoş dibin

Ger li ser gulê daneyne çî zewqê digire ji biharê

Hinek li biharê digerin hinek li mezelan

Ev mînak jî ji bo 15 kiteyan e. Sırma di bi karanîna kêşa xwemalîyê da di malikan da serkeftî ye. Lê di çarînan da ewqas serkeftî nîne. Di çarîna jêrê da tê xwîyakirin di bîhnvedana kiteyan da gelek caran peyv hatîye perçekirin. Li gorî rêbaza kêşeya xwemalîyê hewceye peyv neyê parçekirin.⁵³

Dava gitti, + çıkar geldi; + herkeste bir + küskünlük

Vahiy gitti, + söylev geldi; + geride bir + hiç kaldı. ⁵⁴ (4+4+4+3=15)

Kurdîya Helbestê

Doz çû, berjewendî hat; di herkesî da xeydandinek

Wehîy çû, gotin hat; li dawîyê tu tiştek nema

Anlamadan + gidiyorum + bu dünyanın + halinden

Öyle hâin + sevgili ki + bana ne ze+ valinden

⁵¹ Sırma, *Hâlnâme*, 52.

⁵² Sırma, *Hâlnâme*, 96.

⁵³ Nurettin Albayrak “Hece Vezni” *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Weşanên Türkiye Diyanet Vakfı, 1998), 17: 148-150.

⁵⁴ Sırma, *Hâlnâme*, 16.

Haklı haksız + helâl haram + birbirine + karışmış

*Bir an önce + bitse **kurtul** + sak bu dehrin + elinden*⁵⁵ (4+4+4+3=15)

Kurdîya Helbestê

Diçim, têngihîştîm rewşa vê dinyayê

Me ‘şûqek were xayîn e wendabûna wî ji min ra çî

Heqî û neheqî, helal û heram tevlihev bûye

Di demek nêzîk da xilas bibe û em ji destê bibin xilas

2.2. Di Helbestên Îhsan Sureyya Sırma da Ziman û Uslûb

Di bin vê serenavê da zimanê ku Nivîskar di berhemên xwe da bi kar anîye ji alîye edebî va tê nirxandin û li ser uslûba wî tê rawestandî.

2.2.1. Zimanê Îhsan Sureyya Sırma

Di vê sedsala ku em têda dijîn zimanê edebîyatê zimanek zêde giran û xemilandî nîne. Edebîyatnas û helbestvanên vê sedsalê naxwazin zimanek giran û têngihîştîna wî zehmet be bi kar bînin. Li Tirkîyeyê bi îlankirina Cumhûriyetê di gelek alîyan da guhertin çêbûn. Ji wan guhertinan yek jî di alîyê ziman da bû. Rêvebir û rewşenbîrên Tirkîyeyê xwestin ku zimanek xwerû bînin holê. Bi vê armancê di sala 1932an da bi navê “*Türk Dil Kurumu/Sazîya Zimanê Tirkî*” sazgehek ava kirin û zimanê Tirkî parastin. Ji armancên vê sazîyê yek jî ew bû ku peyvên ku bi eslên xwe ne Tirkî ne wana bavêjin û di dewsa wan da eger peyvên Tirkî hebin wana bi kar bînin, eger tunebin jî peyvên nû biafirînin.⁵⁶ Ev fikra hanê di nava gelek rewşenbîrên serdema cumhûriyetê da hat pejirandin û li gorî rêzîknameya wê sazgehê ziman hat bikaranîn û berhem hatin nivîsandî.

Her çiqas Îhsan Sureyya Sırma zimanek hêsan û siruştî bikaranîbe jî ew li pey şopa damezrênerên komarê neçûye û zimanê wî zimanek tisî û bêtam nine. Lewra zimanê wî zimanek tebiî ye ne zimanek çêkirî ye. Sırma hinek caran di hevokên xwe da peyvên bi eslên xwe ne Tirkî ne emilandîye lêbelê ew peyv wateyaên wan nezor in û di nava millet da jî tene bikaranîn. Sırma, her dem ji peyvên ku dema guh dibihîzîn û jê aciz dibin û ew li melodîya zimanê tirkî nayêne dûr ketîye. Mirov dikare taybetmendîyên zimanê Îhsan Sureyya Sırma ewha rêz bike.

Di zimanê Sırma da hinek peyvên biyanî û bi taybetî jî peyvên Erebî hene. Ji ber ku nivîskar îlahîyatnas e û erebîya wî jî gelek baş e wî di hevok û helbestên xwe da gelek caran peyvên erebî bi kar anîye. Di serdema Dewleta Osmanîyan da zimanê Erebî û Farisî bandorek mezin li ser zimanê Tirkî kiribû û ev bandor bi awayekî erênî hatibu qebûlkirin û Sırma jî li gorî kevneşopîya Osmanîyan bi rê va diçe û wan peyvên diemilîne. Bo nimûne Nivîskar di van malikan da peyvên Erebî bi kar tîne:

Techîz, tekfîn ettiler, namazını kaldılar,

*Menzil Daru’l-Beka’ya ulaşmaya sen geldin*⁵⁷

Kurdîya Helbestê

Techîz kirin, tekfîn kirin, nimêja wî kirin

⁵⁵ Sırma, *Hâlnâme*, 94.

⁵⁶ Türk Dil Kurumu, (Pêgîhandin: 14.10.2019

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=77.

⁵⁷ Sırma, *Sen Geldin*, 88.

Xwegîhandina Menzîla Daru'l-Beqa yê tu hatî

Nivîskar, di misra yekem da du peyvên Erebi (*techîz, tekfin*) û peyvek Farisî (*namaz*) bi kar anîye û di misra duduyan da jî sê peyvên Erebi (*Menzil Daru'l-Beka*) bi kar anîye. Sırma, têgehên ku êdî bûne nasnameya Îslamê, wan wernagerîne Tirkî û di dîrokê da çawa hatîye bikaranîn ew jî bi wî rengî bi kar tîne.

Tûbâ yerine bir veyl, olursa o tükeniş,

*Cehenneme dönüşür, se'îr olur tükeniş*⁵⁸

Kurdîya Helbestê

Di dewsa Tûbayê da weylek bibe ew nemayîn

Vedigere dogehê, dibe se'îr nemayîn

Di malika jorê da di misreya yekê da helbestvan du peyvên Erebi (*Tûbâ, veyl*) û di misreya duduyan da jî du peyvên Erebi (*Cehennem, se'îr*) bi kar anîye.

Îhsan Sureyya Sırma, ji Qurana Pîroz gelek agahdar e û di helbestên xwe da gelek caran hunera iqtibasê bi kar anîye. Di edebiyatê da iqtibas tê wateya helbestvanekî/ê yan jî nivîskarekî/ê bi armanca ku wateya gotina xwe xurttir û xweşiktir bike hildana ayêtan û hedîsan bi tevahî yan jî hinek perçeyên wan e⁵⁹. Di malika jêrê da helbestvan ji sûreyê Nebeyê iqtibas wergirtire ku Xwedê Teala ferman dixe û “*Bêguman me hûn ji ezabekî nêzîk hişyar kir. Ew roja ku herkes kar û kiryarên xwe dibîne û yê kafir dibêje: Xwezî ez ax û xwelî bûma*” (Nebe 78/40). Sırma jî dixwaze mirovan agahdar bike ku berîya mirinê wezîfeyên xwe yên li hember Xwedê û bendyên wî bi cih binin ku ta poşman nebin.

Tövbe et “Vuslat” için, gelsin artık tükeniş

*“Ya leyteni” demeden, geliverir tükeniş*⁶⁰

Kurdîya Helbestê

Ji bo xwegihîştinê tewbe bike, êdî bila were nemayîn

Berîya gotina “Ya leyteni” hemen tê nemayîn

Sırma di berhema xwe ya bi navê “*Sen Geldin*” da gelek caran hunera iqtibasê bi kar anîye. Bo nimûne di malika jêrê da ji Sûreyê Tewbeyê perçeyek ji ayetekî wergirtîye.

Hicret mağarasında “ikinin ikincisi”

*Yanıdaki dostuna “Lâ tehzen”le sen geldin*⁶¹

Kurdîya Helbestê

Di şikefta Hîcretê da “duduyê duduyan”

Ji hevalê kêleka xwe ra “Lâ tehzen” tu hatî

Helbestvan di malika jorê da qala hîcreta Nêbî Mihemmed (s.x.l.) dixe û dibêje dema Pêxember û hevalê wî Ebabekir (x.j.r.) ji Mekka Mukerrem derketin û ber bi Medîna Munewwer va çûn di rê da ketin şikefta bi navê Sewrê. Dema muşrîk wan teqîb dikin û

⁵⁸ Sırma, *Hâlnâme*, 28.

⁵⁹ Nesim Sönmez, *Dîwana Şêx Muşerrefê Xînûkî* (İstanbul: Weşanên Seyda Yayınları, 2018), 49.

⁶⁰ Sırma, *Hâlnâme*, 29.

⁶¹ Sırma, *Sen Geldin*, 56.

têne ser wê şikeftê hevalê wî gelek ditirse, lê Pêxember natirse û ayeta “*Lâ tehzen*” dixwîne û cesaretê dide hevalê xwe⁶². Sırma dixwazê vê bûyerê bîne bîra mirovan lewra vê ayetê wek hunera iqtibasê bi kar tîne.

Îhsan Sureyya di helbestên xwe da zimanek zelal û herikbar bi kar anîye. Her çiqas peyvên Erebi gelek emilandibe jî ew peyv ne peyvên dijwar in. Peyvên Erebi ew peyvên ku di dîne Îslamê da wateya wan girîng e û di zimanên din da jî têne bikaranîn emilandîye.

Helbestvan bi eslê xwe Kurd e û zimanê dayîka wî jî zimanê kurdî ye. Lê mirov dema berê xwe dide berhemên wî dibine ku ew, bi awayekî serkeftî zimanê Tirkî dizane û her wek mîna helbestvanekî/ê an jî edebîyatnasekî/ê Tirk dikare bi zimanê Tirkî berheman binivîsîne. Sırma, dema peyvên biyanî bi kar tîne armanca wî ne ew e ku helbesta xwe an jî pexşana xwe bi wan peyvên bixemlîne, tenê armanca wî ew e ku fikra xwe bi awayekî baş bîne ziman. Di helbest û pexşana xwe da hinek caran peyvên Kurdî jî emilandîye. Bo nimûne:

Bana derman olayazdı, gurbetin “hûn” günleri

*Akarsa “hûn” aksın amma, bitsin gurbet günleri.*⁶³

Kurdîya Helbestê

Rojên “xûn” yên xerîbîyê ji min ra bûn derman

Ger diherike bila xûn biherike, êdî biqede rojên xerîbîyê

Sırma di hevokên xwe da gelek caran peyv an têgehên kurdî jî bi kar anîye. Di berhema bi navê “*Pervari'den Paris'e*” bi tirkî dema bersiva pirsan dide û evha dibêje: “...*Bizim eve gelirlerdi. İstanbul'a geldikten sonra bir gün anneme “Anne siz bunlara niçin özel bir tabir kullanıyorsunuz?” diye sordum. “Hangi tabir” dedi. Dedim “Filleyê me” diyorsunuz...⁶⁴ /...Dihatin mala me. Piştî hatina Stenbolê rojek min ji dîya xwe pirsî “Dayê hûn çima ji bo vana têgehek taybet bi kar tînin?” Got “kîjan têgeh” min got “Fillehên me”...*

Hinek caran jî hevokên wî bi tevahî bi Kurdî ne. Bo nimûne “...*Siz Gazali Beyi tanıyormusunuz?” dedim. “Erê erê memûr bû li Xesxêrê” dediler...⁶⁵ / ...Min got “Hûn Birêz Xezalî nasdikin?” gotin “Erê erê karmend bû li Xesxêrê”...*

Ji van mînakên jor jî tê fêmkirin ku Îhsan Sureyya Sırma zimanê Kurdî jî wek zimanê Tirkî baş dizane û peyv û têgehên zimanê dayîka xwe di cih da dikare bi kar bîne.

2.2.2. Uslûba Îhsan Sureyya Sırma

Di vê sedsalê da uslûba helbestvanan bi piranî xwerû û zelal e. Peyv û ravekên biyanî zêde nehatine bikaranîn û li pey tiştên xeyalî jî neketine.

Îhsan Sureyya Sırma jî zimanek xweşik û nazik emilandîye, ji xemilandina hevokan dûrketîye û ramana xwe rasterast li pêşîya xwendevanan raxistîye. Tiştên ku xwestîye bibêje bi hevokên kurt û bi zimanek zelal gotîye. Ji ber ku armanca Sırma helbestvanî nîne wî zede nexwestîye helbestên xwe bi hunerên edebî û bi peyvên biyanî bedewtir bike û peşkeş bike. Tenê armanca wî ew bûye ku dîroka Îslamê çî bi pexşanî be çî jî bi helbestkî be bi mirovan bide naskirin.

⁶² Komisyon, *Kur'an Yolu Tefsiri* (Ankara: Weşanên Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018), 3: 11-15.

⁶³ Sırma, *Sen Geldin*, 30.

⁶⁴ Demircan, *Îhsan Sureyya Sırma Kitabı Pervari'den Paris'e*, 42.

⁶⁵ Demircan, *Îhsan Sureyya Sırma Kitabı Pervari'den Paris'e*, 51.

2.3. Naveroka Helbestên Îhsan Sureyya Sırma

Naveroka helbestên Sırma mijarên dînî ne. Wî, di berhema xwe ya bi navê “*Sen Geldin*” da qala jîyana Resûlê Xwedê ji dayîkbûna wî hetanî wefata wî kirîye. tenê armanca wî ew e ku Pêxemberê xwe bi kîjan rengî baştir dikare bi misilmanan û bi dinyayê bide nasîn. Ew di berhemê da qala girîngîya pêxembertîyê, nebaşîya serdema cahilîyê, ji dayîkbûna Nebî Pêxember, navên wî, dîya wî ya şîr, sêwîtîya wî, sefera Busrayê, herbên Fîcarê, beşdarbûna wî ya lîjneya Hîlfu'l-Fudûlê, zewaca wî, cara yekem hatina wehyê, misilmanên ewil, li Mekkê destpêkirina şikenceyê, bûyera Mîracê, koçkirina Medîne, herbên kû ew beşdar bûye, peymana Hudeybîyê, hecca Wedayê û wefata wî dike. Ji wan helbestan mînakek:

Hz. Muhammed (s.a.v.) Yetim Kalıyor

Annen hamile iken, baban Abdullah öldü

Ağlayan Amine'ye, tesellinle sen geldin

Üstüne çok titredi, kem gözden sakınırdı,

Annenin sevgisine, tebessümle sen geldin

Diller destan oldu, daha beşikte iken,

Haşimoğulları'na, şeref ile sen geldin.

Altı yaşında idin, annen de ölüverdi,

Abdulmuttalib'e âh! Kurratu'l-ayn sen geldin

Sana bir yer ayırdı, Kâbe'nin gölgesinde,

Yaşlılar meclisine, hikmetinle sen geldin.⁶⁶

Kurdîya Helbestê

Nebî Mihemmed (s.x.l.) Dimîne Sêwî

Dema dayîka te hemîle bû, bavê te Abdullah mir

Bi tesellîdayîna xwe ji Amîneya tevliğîrî ra tu hatî.

Gelek li ser te dicirifî, ji çavneyaran diparastî

Bi rûkenîyê ji hezkirina dayîka xwe ra tu hatî.

Li ser zimanan bibû destan, ta di malzarokîyê da

Bi şerefa xwe ji zarokên Haşîmîyan ra tu hatî.

⁶⁶ Sırma, *Sen Geldin*, 20.

Tu şeş salî bûyî, dîya te jî mir

Ax! Ji Abdulmuttalîb ra qurretu 'l-eyn tu hatî.

Cihêk ji te ra veqetand, di bin siha Kebê da

Ji meclîsa kal û pîran ra bi hîkmeta xwe tu hatî.

Îhsan Sureyya Sırma di berhema xwe ya bi navê “*Hâlnâme*” yê da jî dixwaze dînê Îslamê bi mirovan bide nasîn. Dema mirov helbestên di vê berhemê da dixwîne bi awayekî zelal tesîra qurbetîyê li ser wî dibine û têdigêhêje ku wî ev helbest bi hesreta welat nivîsandîne. Ew di berhema xwe da qala bêwefatîya misilmanan, zilma ku misilman li hev dikin, terikandina xwendina kitêban, girîngîya Qurana Pîroz, êş û jana xerîbîyê, girîngîya azadîyê ji bo mirovan, şevên bajarê Vîyanayê, bîrîkirîne, hevaltîyê, melayên menfeet perest û nezan, bêxwedîtîya misilmanan û newefadarîya zeman dike. Sırma di çarînek xwe da evha dibêje:

Hayal ettim ki bir gün kurula mahkemeler

Zâlîme hesap soran korkusuz mahkemeler

Hâkimi hakdan ola, değil Hükkamdan yana

Doğru ile eğriyi ayıran mahkemeler.⁶⁷

Kurdîya Helbestê

Hat xeyala mînk u rojek were sazîkirin dadgeh

Ji zalîman hesab bipirse wêrek dadgeh

Dadwer li alîyê heqê be ne li kêleka hukteman

Dadgehên ku ji hev cuda dîkin heqî û neheqîyê

ENCAM

Îhsan Sureyya Sırma kesek rewşenbîr û pisporê dîroka Îslamê ye. Her çiqas ew edebîyatnas nebe jî zîmanê wî zîmanek gelek hêsan e û çî pispor be çî nepispor be herkes bi awayekî hêsan dikare berhemên wî bixwîne û jê fêm bike.

Sırma, kesek rewşenbîr e, di warê mijara xwe da gelek serkeftî ye. Temenê wî bi lêkolîn û xwendin û nivîsandîne derbaz bûye.

Berhemên ku nivîsandîne mirov dikare weke sê cure bi senîfîne: Berhemên di derheqê dîroka Îslamê da, seyehatname û berhemên edebî.

Ji ber ku mijara me kesayeta nivîskar ya edebî ye em tenê li ser berhemên wî yê edebî sekinin û me ew veçirandin. Di veçirandinê da me dît ku her çiqas Sırma kurd be û zîmanê dayîka wî kurdî be jî wî bi awayekî pisporane zîmanê Tirkî bi kar anîye û berhemên xwe nivîsandîne. Ew, di berhemên xwe da ketîye hurgilîya zîmanê Tirkî û zîmanek sade, ji têgehên biyanî û ji peyvên ku têgihîştîna wan zehmet e xwe dûr xistiye. Mirov dikare bibêje zîmanê wî zîmanê gel e û ne zêde zîmanek tîsî û akademîk e.

⁶⁷ Sırma, *Hâlnâme*, 97.

Helbestvan di helbestên xwe da zimanek pir îbtîdaî bikaranîye, lewra asta helbestên wî gelek lawaz e. Jiber ku di helbestan da hunerên edebî wek mecaz, îstîfere, tenasûp pir kêr in, tiştên metaforîk û îmge hema mirov bêje qet nine ev yeka bûye lawaz û qelsbûna helbestan.

Mirov dema berhemên wî dixwîne dibine ku ew herçiqas edebiyatnas nebe jî gelek caran li gorî rê û rêbzanên edebîyatê tevgerîya ye. Bo nimûne dema mirov berhema wî ya “Zimanê Çeman” dixwîne xwe di nava wan çîrokên ku di berhemê da derbas dibin, dibine û her wekû însan bi xwe li wî cihî ye û ew çîrok di serê wî da derbas bûye dihesibîne. Dema berhema “Zimanê Çiyayan” dixwîne hîs dike ku çîrok bi awayekî zindî di ber çavên wî ra derbas dibe. Teswîrkirina wî ewqas xweşik û delal e cih û warê çîrok têda derbas dibe li ber çavê mirovan wek xalîçeyekê tê raxistin. Yanê bi kurtasî ew di warê şayesandinê da gelek serkeftîye.

Însan gava helbestên wî dixwîne dibine ku armanca wî dayîna mesajê ye, ne nivîsandina helbestên xweşik û delal e. Lewra wî, huner ji bo hunerê ne, huner ji bo gel emilandî ye. Sırma, helbestên xwe bi peyvên zorwate nexemilandî ye û hunerên edebî wek tezat, teşbih û mubalexe zêde bi kar neanîye û nexwestîye zede girîngîyê bide xwemilandina helbestan. Wî girîngî nedaye şeklê helbestê berevajî daye naveroka wê.

Agahîyên Sırma bi awayek serkeftî ji Qurana Pîroz heye, lewra wî di helbestên xwe da gelek caran hunera iqtibasê bi kar anîye û ji ayetên Xwedê iqtibas kirîye û wateya helbestên xwe xurttir û xweşiktir kirîye.

Nivîskar, kesek kurd e û we bi kurdî jî dizane. Lê wî bi zimanê dayîka xwe berhem nedane. Kesek mîna Sırma pispore û serkeftî hewce bu ku bi zimanê dayîka xwe berhem bi nivîsandaba. Ev yek kêmasîyek e Nivîskar e.

Îhsan Sureyya Sırma, her çiqas bi kurdî berhem nenivîsandibe jî wî wek teberik berhema xwe ya bi navê “Sen Geldin” bi xwe wergerandîye Kurdî. Ev yeka jî tiştêk muhîm e. Lê bi ya me têrê nake.

Me di berhema ku wî wergerandîye û navê wî jê “Tu Hatî” danîya da dît ku kurdîya wî kurdîyek xweşik û herikbar e. Eger wî bi kurdî jî berhem bidana wê di nava kurdan da ew berhemên wî jî bihatana qebûlkin û xwendin.

Wek tespîtek din mirov dikare bibêje ger Îhsan Sureyya Sırma û kesên wek mîna wî hinek berhemên xwe bi kurdî telîf bikirabana îro li Tirkîyeyê ji bo çareserîya pirsgerêka zimanê kurdî fikr û ramanek baş li cem rêvebirên dewletê çêdibû û zimanê kurdî diket qada meşrûiyetê.

ÇAVKANÎ

Albayrak Nurettin, “Hece Vezni” *İslâm Ansiklopedisi*. 17: 148-150. İstanbul: Weşanên Türkiye Diyanet Vakfı, 1998.

Demircan Adnan, *İhsan Sureyya Sırma Kitabı Pervari'den Paris'e*. İstanbul: Weşanên Beyanê, 2018.

Eliade Mircea, *İmgeler ve Simgeler*, Werg. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: Weşanên Doğu Batı, 1992.

Ezîzî Gerdî, *Kêşnasî Kurdî*. Hewlêr: Weşanên Kitêbxaneyî Aram, 2013.

İpekten Haluk, *Eskî Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Arûz*, İstanbul: Weşanên Dergâh Yayınları, 2013.

- Karabulut Mustafa, “İmge ve Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde ‘Su’ İmgesi”, *Journal of Turkish Language and Literature*, 1: 2 (2015): 65-84.
- Komasyon. *Kur'an Yolu Tefsiri*.3: 11-15. Ankara: Weşanên Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018.
- Levend Agâh Sırrı, *Divan Edebiyatı: Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, İstanbul: Weşanên Enderun Kitabevi, 1984.
- Sadînî Xalit, *Feqîyê Teyran Jiyan Berhem û Helbestên Wî*. İstanbul: Weşanên Nûbiharê, 2010.
- Sırma İhsan Sureyya, *Dağların Sırrı*. İstanbul: Weşanên Beyanê, 2007.
- Sırma İhsan Sureyya, *Nehirlerin Dili*. İstanbul: Weşanên Beyanê, 2007.
- Sırma İhsan Sureyya, *Hâlnâme*. İstanbul: Weşanên Beyanê, 2015.
- Sırma İhsan Sureyya, *Sen Geldîn*. İstanbul: Weşanên Beyanê, 2015.
- Sırma İhsan Sureyya, *Tu Hatî*. İstanbul: Weşanên Beyanê, 2016.
- Sırma İhsan Sureyya, *Hilafetten Saltanata Emeviler Dönemi*, İstanbul: Weşanên Beyanê, 2019.
- Sırma İhsan Sureyya, *Belgelerle II. Abdülhamid Dönemi*, İstanbul: Weşanên Beyanê, 2019.
- Sırma İhsan Sureyya, *İslam Öncesi Mekke ve Hz. Muhammed*, İstanbul: Weşanên Beyanê, 2012.
- Sırma İhsan Sureyya, *İslâmî Tebliğin Örnek Halifeler Dönemi*, İstanbul: Weşanên Beyanê, 2014.
- Sırma İhsan Sureyya, *Medine Vesikası Işığında Yahudi Meselesi*, İstanbul: Weşanên Beyanê, 2014.
- Sırma İhsan Sureyya, *Osmanlı Devletinin Yıkılışında Yemen İsyanları*, İstanbul: Weşanên Beyanê, 2008.
- Sırma İhsan Sureyya, *Sömürü Ajansı Amerikan Misyonerleri*, İstanbul: Weşanên Beyanê, 2017.
- Sırma İhsan Sureyya, *Yalan Dünyayı Adımlarken*, İstanbul: Weşanên Beyanê, 2019.
- Sırma İhsan Sureyya, *Tarih Şuuru*, İstanbul: Weşanên Beyanê, 2019.
- Sırma İhsan Sureyya, *Seyahatname-i Süreyya*, İstanbul: Weşanên Beyanê, 2010.
- Siwadî, *Leyla û Mecnûn*, Tîpguheztina Latîneyê, M. Reşit Irgat, İstanbul: Weşanên Nûbiharê, 1999.
- Sönmez Nesim, *Dîwana Şêx Muşerrefê Xînûkî*. İstanbul: Weşanên Seyda Yayınları, 2018.
- Türk Dil Kurumu, Dîroka Ragihandinê: 14.10.2019
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=77.